

[B] **BACK TO THE FUTURE? DE EVOLUTIE VAN DE BELGISCH-NEDERLANDSE BETREKKINGEN**

De rijke literatuur over internationale relaties staat weinig stil bij de onderlinge betrekkingen tussen kleinere landen. Aangezien het verloop van de wereldgeschiedenis wordt bepaald door de beleidskeuzes van de grootmachten hoeft dit niet te verbazen. Toch is het een interessante vraag hoe kleinere spelers zich trachten te handhaven in het internationale politieke machtsspel. Duco Hellema, Rik Coolsaet en Bart Stol stelden een bundel samen die de Belgisch-Nederlandse betrekkingen vanaf 1940 belicht. In tegenstelling tot wat men misschien verwacht, staan hier niet zozeer de bilaterale dossiers zoals de Scheldeverdieping centraal. Het leeuwendeel van de aandacht gaat uit naar de diplomatieke positionering van beide landen ten aanzien van de drie grote thema's van de naoorlogse periode: het Europese integratieproces, het debat over de Europese veiligheidsarchitectuur en de overgang van dekolonialisering naar ontwikkelingssamenwerking.

De verschillende bijdragen aan de bundel geven weer hoe België en Nederland afhankelijk van de internationale context een slingerbeweging van aantrekking en afstoting doormaken. Ondanks wederzijdse argwaan zoeken beide landen beschutting bij elkaar wanneer ze op het internationale toneel verpletterd dreigen te worden. Hoewel de geopolitieke oriëntaties van het continentale België en het maritieme Nederland vaak in tegengestelde richting wijzen, zien beide landen zich telkens weer genoodzaakt de handen in elkaar te slaan wanneer het spel hard gespeeld wordt – met name binnen de Europese arena. Daarbij moeten aan beide zijden steeds dezelfde vooroordelen overwonnen worden. België wordt al te vaak beschouwd als een principeloze opportunist die al te nauwe banden met Parijs heeft; Nederland wordt dan weer afgeschilderd als een eigengereide moraalridder die zichzelf liever beschouwt als de kleinste van de grootmachten dan als het grootste van de kleine landen. De verschillende auteurs – een verfrissende mix van historici en politicologen – weten op basis van tot dusver onontsloten bronnenmateriaal deze algemene dynamiek op een genuanceerde manier te analyseren. Zo is een boek ontstaan dat een reeks opmerkelijke inzichten verschaft en tegelijk doet nadenken over

de toekomst van deze “curieuze relatie” in een nieuw Europa.

Het vraagstuk hoe om te gaan met de angst gedomineerd te worden door de Europese grootmachten lijkt vandaag niets aan actualiteit te hebben ingeboet. In hun bijdrage schetsen Skander Nasra en Mathieu Segers hoe zowel België als Nederland een merkwaardige beleidsevolutie doormaakt van een voorkeur voor intergouvernementele Europese samenwerking naar een preferentie voor het supranationale communautaire project. Dat uitgerekend België zich in de jaren vijftig ongemeen hard verzette tegen het supranationale karakter van de voorgestelde Europese Defensie Gemeenschap (EDG) is in het licht van de hedendaagse beleidsposities bijzonder ironisch – vooral omdat uiteindelijk de Franse assemblee de geschiedenis is ingegaan als de beul van het EDG-voorstel. Na het Europese voluntarisme van de voorbije jaren lijkt het bevreedend te denken dat intergouvernementele samenwerking onder bepaalde omstandigheden meer handelsvrijheid voor kleine staten kan bieden. De eerste ontmoeting van de Belgische premier Elio Di Rupo met de Duitse bondskanselier Angela Merkel suggereert echter dat deze slinger wel eens zou kunnen terugslaan. Indien Europese richtlijnen al te duidelijk een Berlijnse signatuur vertonen, dan wordt de vraag naar de handelsvrijheid van de kleine landen immers meteen weer springlevend.

Een ander debat waarin het verleden een voorafspiegeling van de toekomst kan vormen, is dat over de aanschaf van het F-16-platform voor de Nederlandse en Belgische luchtmacht. Duco Hellema en Menno Bos beschrijven hoe de regeringen in beide landen zochten naar een geschikte opvolger van hun oude Starfighter-vliegtuigen. België bleef daarbij lange tijd besluiteloos, vooral omdat toenmalig minister van Defensie Vanden Boeynants een sterke voorkeur had voor de Franse Mirage. In navolging van Denemarken en Noorwegen maakte Nederland geheel autonoom de keuze om de Amerikaanse F-16 aan te schaffen. België werd zo met een *fait accompli* geconfronteerd, waarbij het geen andere keuze had dan te volgen met een eigen F-16-bestelorder. De latere samenwerking tussen de zogenaamde F-16-naties had duidelijk operationele voordelen. Zoals recentelijk bleek uit de bombardementscampagne

in Libië, ontleent de Belgische luchtmacht aan de F-16 een efficiëntievoordeel ten aanzien van bondgenoten die niet met Amerikaanse toestellen vliegen. Tegelijk, zo merken Christ Klep en Rik Coolsaet op, vormt de keuze voor een Amerikaans systeem een strategische beleidskeuze inzake internationale positionering. In het actuele debat over de vervanging van de F-16 lijkt zich een vergelijkbaar patroon af te tekenen. Zowel Nederland als Denemarken en Noorwegen engageerden zich in meer of mindere mate tot de aanschaf van een nieuw Amerikaans toestel, terwijl België de keuze voor zich uit schoof. Aangezien de ontwikkeling van de nieuwe F-35 aanzienlijk duurder lijkt uit te vallen dan gepland, kan dit voor België uitdraaien op een interessante opportuniteit of op een nieuw *fait accompli*. Enerzijds lijkt men in Nederland geïnteresseerd om met Brussel een deal te sluiten over het delen van de bestelde F-35's. Anderzijds kan men de vraag stellen in welke mate de Belgische besluiteloosheid op investeringsvlak niet leidt tot een passieve volgzzaamheid.

De hogere mate van zelfbewustzijn op internationaal vlak manifesteert zich misschien nog het meest in de Nederlandse omgang met de derde wereld. Zo beschrijft Peter Malcontent hoe de “zedelijke roeping” die de Nederlandse omgang met de kolonies karakteriseerde in schril contrast stond met de minder betrokken Belgische aanpak. Dit verschil in uitgangspositie zette dan ook de toon voor het latere beleid inzake ontwikkelingssamenwerking. Waar Nederland vaak politieke zwaargewichten op de post van ontwikkelingssamenwerking plaatste, bleef dit in België stevast een juniorportefeuille – of soms zelfs een straf voor het niet functioneren op andere departementen. Het mag dan ook niet verbazen dat Nederland, “opgezadeld met een relatief groot leger aan werkloze koloniale ambtenaren”, zich ontwikkelde tot een internationale voortrekker in dit beleidsdomein. Dit werd mede gestaafd door een wereldwijde geografische diversificatie van aandacht, terwijl men in België veel meer bleef vasthouden aan de traditionele focus op Centraal-Afrika.

De Belgisch-Nederlandse betrekkingen zijn natuurlijk onderhevig aan binnenlandse politieke evoluties. Zo gaan David Crikemans en Guy Janssen in hun bijdrage dieper in op de implicaties van de Belgische staatsvormingen voor de relatie met

Nederland. Dit vergde aan beide kanten een leerproces. Den Haag zag zich gaandeweg meer en meer geconfronteerd met een Vlaamse onderhandelingspartner waarvan men het politieke gewicht correct diende in te schatten. Voor Vlaanderen vormden deze contacten een “experimentele proeftuin” om een eigen buitenlandbeleid te ontwikkelen – met een veeleer bescheiden functionele reikwijdte. In de conclusie van het boek suggereren de redacteurs dat dergelijke binnenlandse evoluties het antwoord kunnen vormen op de vraag of er zich in de nabije toekomst een nieuwe periode van verbeterde samenwerking aandient. De onweerswolken boven het Europese toneel wijzen erop dat diepere samenwerking kan uitgroeien tot een *realpolitieke* imperatief. De stand van zaken in Brussel en in Den Haag doet echter vermoeden dat er nog heel wat Scheldewater naar de Noordzee moet vloeien voordat men de geopolitieke implicaties van de actuele Europese omwentelingen goed weet in te schatten.

ALEXANDER MATTELAER

DUCO HELLEMA, RIK COOLSAET & BART STOL (RED.),
*Nederland-België. De Belgisch-Nederlandse betrekkingen
vanaf 1940*, Boom, Amsterdam, 2011, 367 p.
